

Gaan we nu na, wat in deze laatste periode de beteekenis is geweest van de psychologische richting, dan blijkt, dat dit kan worden samengevat als een verschuiving in de beteekenis van het *symptoom*. En wel in dien zin, dat de psychische symptomen niet alleen teekenen en aanwijzingen zijn voor gestoorde functies, maar dat ze, mits dieper opgevat, ons gegevens verschaffen voor een meer omvattende anthropologie.

Tot deze verschuiving hebben verschillende instanties meegewerkt. Eerst leerde men in de ziekte bezwaren en symptomen van elkaar onderscheiden als twee kanten van hetzelfde ziekteproces. Zoo waren de subjectieve bezwaren en de objectieve symptomen gelijk twee uitdrukkingsvormen van één en dezelfde verborgen zaak. Door ze beide in het onderzoek op te nemen, ontsloot zich dikwijls voor ons het wezen van hetgeen aan het lijden te gronde ligt. Dit beteekende, dat de klacht, dat het leed van den patient, zijn pijnen en bezwaren evenzeer noodig zijn voor het verstaan van de ziekte als het objectieve onderzoek.

In de leer der geestesziekten kreeg dit een meer pregnanten inhoud, aangezien het lichamelijk onderzoek meermalen negatief uitvalt en we aangewezen zijn op de psychische verschijnselen, die dikwijls door den patient niet als leed worden doorleefd, doch door zijn omgeving en door den arts als symptomen van de ziekte worden beschouwd. Al de gegevens liggen dan op het terrein van het psychische. Zoo spreekt de psychiatrie van subjectieve en objectieve symptomen en omvat daarmee al de verschijnselen, die een zieke toestand met zich meebrengt.

Op deze verschijnselen, deze symptomen richtte zich het psychologisch onderzoek. Aanvankelijk was het symptoom daarbij een aanwijzing, een teeken, dat iets in het psychophysisch bestaan niet in orde was, dat er een schakel was weggefallen, eventueel ook een defect in het *zenuwstelsel* moest worden aangenomen. Maar voortgezette onderzoekingen leerden, dat in het symptoom niet een geïsoleerde uitval, een gelocaliseerd hersenproces of een geïsoleerd defect in het psychische wordt gemeld, doch dat het symptoom iets aanduidt van geheel andere orde. Wanneer een symptoom — bemoeilijkte beweging van één der leden, pijn ergens in ons lichaam gelocaliseerd, stoornissen in